

**ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ РОБІТ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
"БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ"**

Шифр: Новий рік

КОНКУРСНА НАУКОВА РОБОТА

на тему:

**«УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ОЦІНКИ
ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТА ШЛЯХИ
ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ В УМОВАХ РИНКОВИХ
ВІДНОСИН»**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	6
1.1 Необхідність та сутність оцінки фінансового стану підприємства в сучасних умовах.....	6
1.2 Оцінка фінансового стану підприємства на основі інтегрального показника.....	11
2. ПРАКТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА.....	14
2.1 Аналіз існуючих методик оцінки фінансового стану підприємства.....	14
2.2 Удосконалення інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства в контексті сучасної економіки.....	18
ВИСНОВКИ.....	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	28

ВСТУП

Актуальність теми наукової роботи: Проблема аналізу фінансового стану підприємства та його оцінки є актуальною і сьогодні, оскільки з одного боку, він є результатом діяльності підприємства, тобто його досягнення, а з другого боку – визначає передумови розвитку підприємства.

Фінансовий стан підприємства — це економічна категорія, що визначає реальну та потенційну фінансову спроможність підприємства забезпечувати фінансування поточної діяльності, певний рівень саморозвитку підприємства, та погашення зобов'язань перед суб'єктами господарювання.

Він визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал у діловій співпраці, оцінює, в якій мірі гарантовані економічні інтереси самого підприємства та його партнерів з фінансових і інших відносин.

Проблеми оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання досліджують як вітчизняні, так і закордонні вчені. Зокрема, діагностиці аналізу фінансового стану приділили увагу Поддєрьогін А.М., Коробов М.Я., Бланк І.А, Білик Л.Д., Сайфулін Р.С., Шеремет А.Д., Покропивний С.Ф., Савицька Г.В., Савчук В.П., Брігхем Ю., Кеннон Дж., Фоулк Р., Сміт Р. та ін..

Мета оцінки фінансового стану підприємства в системі антикризового управління є розробка і реалізація заходів, спрямованих на швидке відновлення платоспроможності, відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, встановлення можливості підприємства продовжувати свою господарську діяльність, можливості подальшого розвитку, забезпечення прибутковості і зростання виробничого потенціалу та ухвалення відповідних рішень.

Мета й завдання дослідження: Метою даного дослідження є аналіз сутності, завдань і необхідності системного аналізу фінансового стану підприємств, а також дослідження всіх існуючих методів, принципів і методик аналізу фінансового стану підприємства та надання пропозицій щодо їх вдосконалення.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення наступних завдань:

- уточнити визначення економічної сутності фінансового стану та понять рентабельність, фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність;
- обґрунтувати та дослідити необхідність інформаційного забезпечення оцінки фінансового стану підприємств;
- обґрунтувати доцільність розрахунку окремих показників оцінки фінансового стану підприємств;
- проаналізувати вплив закордонного досвіду на методику оцінки фінансової стійкості підприємств в Україні;
- визначити оптимальний набір показників оцінки фінансового стану підприємств хімічної промисловості;
- розробити пропозиції щодо удосконалення розрахунків окремих показників та інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємств.

Об'єкт дослідження: Методичні та теоретичні основи розрахунку фінансового стану підприємств.

Предмет дослідження: Фінансова звітність підприємств хімічної промисловості України.

Методи дослідження: В даній роботі проводився аналіз оцінки фінансового стану підприємства згідно неформалізованого методу аналізу, що ґрунтується на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях, а саме методом побудови системи показників.

Наукова новизна отриманих результатів:

- дістало подальшого розвитку визначення економічної суті фінансової стійкості підприємства та обґрунтовано доцільність застосування цього терміну для характеристики його стійкого фінансового стану;
- проаналізоване наявне методичне забезпечення оцінки фінансового стану підприємств;

- удосконалено процедуру формування системи показників фінансового стану, що містить необхідний мінімум найбільш значущих коефіцієнтів, за допомогою лінійної множинної регресії;

- для оцінки поточного та перспективного фінансового стану хімічних підприємств розроблено регресійну модель.

Фактологічну основу роботи складають: підручники, навчальні посібники, статті, законодавчі акти з питань аналізу оцінки фінансового стану підприємства та фінансова звітність підприємств хімічної промисловості України.

Практичне значення отриманих результатів: полягає у розробці рекомендацій щодо застосування методик комплексної оцінки фінансового стану в практичній діяльності підприємств хімічної промисловості України. Удосконалений механізм оцінки фінансового стану підприємств, що забезпечує цільовий комплексний підхід до прийняття оптимальних управлінських рішень.

1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Необхідність та сутність оцінки фінансового стану підприємства в сучасних умовах

Проблема аналізу фінансового стану підприємства та його оцінки є актуальною і сьогодні, оскільки з одного боку, він є результатом діяльності підприємства, тобто його досягнення, а з другого боку – визначає передумови розвитку підприємства. Тому дане питання було розглянуто у працях багатьох економістів, як вітчизняних так і зарубіжних, і особлива увага приділялася питанням пов'язаних не тільки з аналізом фінансового стану, а й з його оцінкою та управлінням.

Вагомий внесок у розробку теоретичних та методичних засад оцінки фінансового стану вітчизняних підприємств внесли вчені-економісти: Л. Д. Білик, Л. Д. Буряк, О. І. Барановський, О. Д. Василик, К. В. Ізмайлова, Т. М. Ковальчук, Л. А. Лахтіонова, А. М. Поддєрьогін, О. О. Терещенко, С. І. Шкарабан, М. І. Яцків та ін.

Питання оцінки фінансового стану підприємств розглядалися в працях зарубіжних науковців і практиків, зокрема: І. Т. Балабанова, О. М. Волкової, А. І. Гінзбурга, А. І. Ковальова, В. Д. Новодворського, В. М. Родіонової, Н. О. Русак, В. А. Русак, Р.С.Сайфуліна, Г. В. Савицької, А. Д. Шеремета та ін.

Проте, незважаючи, що трактування поняття «фінансовий стан підприємства» було розглянуто багатьма науковцями, спостерігаються великі розбіжності як у трактуванні даного поняття, так і у визначенні складу показників аналізу фінансового стану, та їх критичних значень.

За методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій, затвердженою наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій № 22 від 23 лютого 1998 року, сутність досліджуваного поняття визначено так: «*Фінансовий стан підприємства* — це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємств, визначається сукупністю виробничо-господарських фак-

торів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів»[1].

Щодо визначень поняття «фінансового стану» науковцями, то переважна більшість із них повторюють трактування за Методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій. Вони визначають це поняття як комплексне, що характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства.

Досить повним і, на мій погляд, ширшим поняттям ніж «фінансовий стан підприємства» є визначення сутності даного поняття у Коробова М.Я. (автора навчального посібника «Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств». Він стверджує, що «*фінансовий стан підприємства* — це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика якості його діяльності. Фінансовий стан підприємства можна визначити як міру забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступінь раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасних грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями» [9].

У підручнику «Аналіз господарської діяльності», автора Савицької Г.В., сутність поняття «фінансовий стан підприємства», визначає таким чином: «*фінансовий стан підприємства* — це економічна категорія, яка відображає стан капіталу в процесі його кругообігу та спроможність суб'єкта до саморозвитку на фіксований момент часу»[13]. Особливість даного визначення полягає в тому, що автор уперше визнає фінансовий стан, як економічна категорія, а не комплексне поняття, і підкреслює, що ця категорія відображає стан капіталу у процесі його кругообігу та спроможність підприємства до саморозвитку саме на фіксований момент часу, тобто сьогодні і тільки, тому що на завтра ситуація уже може бути іншою.

На думку Шеремета А.Д., Сайфуліна Р.С., Негашева Є.В., «*фінансовий стан підприємства*» виражається у співвідношенні структур його активів і пасивів, тобто засобів підприємства і їхніх джерел[20]. Проте з даного визначення не видно про що можуть свідчити такі співвідношення, а оскільки вони будуть різними навіть в аналогічних підприємств, то доцільно було б на це звернути увагу.

Таким чином, узагальнюючі вищесказане, можна сказати, що *фінансовий стан підприємства* — це економічна категорія, що визначає реальну та потенційну фінансову спроможність підприємства забезпечувати фінансування поточ-

ної діяльності, певний рівень саморозвитку підприємства, та погашення зобов'язань перед суб'єктами господарювання.

Метою оцінки фінансового стану підприємства в системі антикризового управління є розробка і реалізація заходів, направлених на швидке відновлення платоспроможності, відновлення достатнього рівня фінансової стійкості підприємства, встановлення можливості підприємства продовжувати свою господарську діяльність, можливості подальшого розвитку, забезпечення прибутковості і зростання виробничого потенціалу і ухвалення відповідних рішень[22].

Фінансовий стан підприємства визначається такими елементами:

- 1) прибутковість роботи підприємства;
- 2) оптимальність розподілу прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства після сплати податків і обов'язкових платежів;
- 3) наявність власних фінансових ресурсів не лише мінімально необхідного рівня для організації виробничого процесу і процесу реалізації продукції;
- 4) раціональне розміщення основних і оборотних фондів;
- 5) платоспроможність та ліквідність[24].

Фінансовий стан підприємства треба систематично й усебічно оцінювати з використанням різних методів, прийомів та методик аналізу. Це уможливить критичну оцінку фінансових результатів діяльності підприємства як у статичі за певний період, так і в динаміці — за ряд періодів, дасть змогу визначити «болючі точки» у фінансовій діяльності та способи ефективнішого використання фінансових ресурсів, їх раціонального розміщення [5].

Неефективність використання фінансових ресурсів призводить до низької платоспроможності підприємства і як наслідок — до можливих перебоїв у постачанні, виробництві та реалізації продукції; до невиконання плану прибутку, зниження рентабельності підприємства, до загрози економічних санкцій.

Основними завданнями аналізу фінансового стану є:

- дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- дослідження ефективності використання майна (капіталу) підприємства, забезпечення підприємства власними оборотними коштами;
- об'єктивна оцінка динаміки та стану ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- оцінка становища суб'єкта господарювання на фінансовому ринку та кількісна оцінка його конкурентоспроможності;

- аналіз ділової активності підприємства та його становища на ринку цінних паперів;

- визначення ефективності використання фінансових ресурсів[17].

Для того щоб виконати ці завдання, необхідно вивчати:

- наявність, склад і структуру оборотних коштів підприємства, причини та наслідки їх змін;

- наявність, склад і структуру джерел власних коштів підприємства, причини та наслідки їх змін;

- стан, структуру і зміни довгострокових активів;

- наявність, структуру поточних активів у сферах виробництва й обігу, причини та наслідки їх змін;

- платоспроможність і фінансову гнучкість;

- ефективність використання активів;

- окупність інвестицій[23].

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств [7, с. 92]

Кредитори та інвестори аналізують фінансовий стан підприємств, щоб мінімізувати свої ризики за позиками та внесками, а також для необхідного диференціювання відсоткових ставок. У результаті фінансового аналізу ми одержуємо певну кількість основних, найбільш інформативних параметрів, які дають об'єктивну та точну картину фінансового стану підприємства[8, с. 114].

При цьому в ході аналізу ми можемо ставити перед собою різні цілі: аналіз поточного фінансового стану або оцінку фінансової перспективи підприємства.

Аналіз фінансового стану — це частина загального аналізу господарської діяльності підприємства, який складається з двох взаємозв'язаних розділів: фінансового та управлінського аналізу [19, с.284-285].

Кількісно оцінка фінансового стану підприємства вимірюється системою показників, на підставі яких здійснюється його оцінювання (табл. 1.1).

Фінансовий стан підприємства – це сутнісна характеристика його діяльності в певний період, яка визначає реальну та потенційну можливість підприємства забезпечувати достатній рівень фінансування фінансово-господарської діяльності та здатність ефективно здійснювати її в майбутньому.

Таблиця 1.1 - Сутнісні характеристики фінансового стану підприємства

Сутнісні характеристики фінансового стану підприємства	
Об'єкт фінансового управління господарською діяльністю підприємства	Відображення реальних і потенційних можливостей підприємства
Результат фінансово-господарської діяльності підприємства	Рівень збалансованості структурних елементів активів і капіталу та ефективність їх використання
Інтегрована характеристика за багатьма елементами	Носій чинника ризику
Об'єкт прояву в часі	Чинник зростання ринкової вартості підприємства

У сучасних умовах функціонування підприємств зростає актуальність питань, пов'язаних із всебічністю оцінювання фінансового стану з позиції складових елементів, які найсуттєвіше його характеризують [11, с.98-100]. У цьому зв'язку пропонується система елементів, які характеризують фінансовий стан підприємства (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 - Система елементів, які характеризують фінансовий стан підприємства

Система елементів, які характеризують фінансовий стан	
Платоспроможність	Потенціал формування фінансових ресурсів
Фінансова стійкість	Повнота використання фінансових ресурсів
Прибутковість	Рівень фінансового ризику

Розуміння фінансового стану підприємства та його своєчасний і якісний аналіз, вибір необхідного методу аналізу та системи показників, що забезпечить всебічне вивчення та представлення діяльності підприємства є основоположними для прийняття управлінських рішень, спрямованих на вирішення питання обрання напрямів діяльності та розвитку підприємства, покращення його ефективності, конкурентоздатності та прибутковості[25].

У підсумку можна зазначити, що в сучасних умовах функціонування підприємств, всебічна оцінка фінансового стану є необхідною. Саме на основі даних, отриманих у результаті її проведення, визначається стратегія розвитку підприєм-

ства, реальний стан його справ, досліджується можливість існування прихованих резервів.

1.2 Оцінка фінансового стану підприємства на основі інтегрального показника

В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро- та макрорівнях значною мірою залежить від результатів оцінки фінансового стану підприємства, зміст якої виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства.

Практично будь-яку методику аналізу діяльності підприємства можна вважати такою, що присвячена проблематиці діагностики фінансового стану суб'єкта господарювання. У наукових дослідженнях таких авторів, як Кузін Б.І., Градов А.П., Слабіков Г.В., Федотов А.В., Лігоненко Л.О.[10; 15] та інших наведено багате різноманіття методик аналізу діяльності фінансового стану підприємства. Але не існує загального підходу до діагностики фінансового стану суб'єкта господарювання в системі антикризового управління. Окремі спроби систематизації існуючих підходів були зроблені Терещенко О.О.[18] однак і вони не охоплюють усіх існуючих методик аналізу фінансового стану, що свідчить про те, що методологічно-практичний інструментарій діагностики в системі антикризового управління в Україні потребує значних удосконалень та систематизації.

Найважливішим завданням ефективного управління на підприємстві є розроблення науково обраної методики оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання.

Теоретичні дослідження дозволяють розділити існуючі методики фінансового аналізу на такі групи[6]:

1. Трансформаційні, що направлені на перетворення звітності в більш зручний для прийняття вид. Блок трансформаційних методик носить дескриптивний характер.

2. Якісні методики, які підрозділяються на методики вертикального, горизонтального аналізу, аналізу ліквідності балансу та формалізовані анкетні схеми.

3. Коефіцієнтний аналіз, який базується на розрахунку відносних показників на основі даних статистичної фінансової звітності.

4. Інтегральні методики оцінки фінансового стану підприємства передбачають синтезування фінансових індикаторів в комплексній конструкції.

Перші три групи методик можна віднести до традиційних, які широко розповсюджені в практиці фінансового аналізу на підприємствах. Але найбільш перспективними в практичному плані виступають інтегральні підходи як найбільш результативні[12].

Моделі оцінки фінансового стану підприємства вітчизняних та зарубіжних авторів мають ряд недоліків: не враховується галузева специфіка досліджуваних підприємств; суб'єктивність формування вибірки показників, що входять до моделей; відсутність достатньої інформації для розрахунку вагових коефіцієнтів; недостатнє теоретичне та емпіричне обґрунтування критичних точок(інтервалів) для окремих фінансових індикаторів, що призводить до неточного фіксування нормативних значень фінансових показників; проблема достовірності інформації та проблеми, пов'язані з її отриманням[14, с.164].

Отже, є досить велика необхідність в розробці та удосконаленні інтегрального показника, який би комплексно характеризував усі аспекти фінансового стану суб'єктів господарювання, а також відображав специфіку різних за галуззю підприємств України.

Система показників, які застосовуються для обчислення інтегрального показника фінансового стану підприємства повинна відповідати таким вимогам:

- забезпечувати можливість порівняння показників, які використовуються для аналізу на різних підприємствах;
- включати показники, що характеризують фінансовий стан за типовими групами показників;

- спрямовувати на виконання підприємством поточних та перспективних задач;
- узгодженість з існуючою на підприємстві фінансовою звітністю;
- витрати на збір та обробку інформації згідно обраної системи показників повинні бути якомога мінімальними[16].

Оскільки, основним недоліком традиційних методик фінансового аналізу діяльності підприємства є відсутність загальної оцінки фінансового стану підприємства, то ця проблема може вирішуватися за допомогою застосування інтегрального показника оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання.

Алгоритм визначення інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства передбачає наступні етапи:

1. Формування вихідної системи показників за напрямками оцінки: платоспроможність підприємства, якість активів, фінансова стійкість майновий стан.
2. Визначення набору коефіцієнтів за кожним з обраних напрямків за допомогою кореляційного аналізу взаємозв'язків між окремими коефіцієнтами.
3. Визначення для кожного коефіцієнта критичного значення.
4. Визначення вагомості окремих коефіцієнтів методом експертних оцінок.
5. Формування узагальнюючих показників за кожним із напрямків з урахуванням відібраних на другому етапі окремих коефіцієнтів і їхньої вагомості.
6. Формування інтегрального показника фінансового стану підприємства з урахуванням всіх аналітичних напрямків, за якими на попередньому етапі були визначені узагальнюючі показники.
7. Розрахунок нормативного інтегрального показника.
8. Порівняння нормативного та фактичного інтегральних показників фінансового стану підприємства.
9. Формулювання висновків за результатами попереднього аналізу та розробка заходів щодо поліпшення фінансового стану підприємства.

Даний підхід дає можливість комплексно оцінювати фінансовий стан підприємства за допомогою одного інтегрального показника, а також прогнозувати фінансовий стан підприємства на попередні періоди[12].

2. ПРАКТИЧНО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Аналіз існуючих методик оцінки фінансового стану підприємства

Сучасний етап розвитку української економіки суттєво відрізняється від попереднього етапу, який носив перехідний характер. Суб'єкти господарювання за умов перехідної економіки, яка характеризувалася швидким темпом побудови ринкових відносин, не звертались до інструментів стратегічного управління, а були зорієнтовані в діяльності на вирішення поточних питань підприємства. Одночасно зі становленням ринкових відносин в Україні відбуваються якісні зміни в системі управління підприємством в напрямку побудови зорієнтованої на майбутнє стратегії, заснованої на діалектичному зв'язку між намаганням забезпечити прибутковість, а також стабільність й передбачуваність економічних процесів. В якості інструментів досягнення поставлених цілей виступають заходи стратегічного планування, фінансового аналізу, організаційного проектування, які раніше мали лише теоретичне значення.

Одним з основних елементів стратегічного управління підприємством є планування його фінансової діяльності, яке може бути здійснено на основі визначення поточного фінансового стану і прогнозування його динаміки на майбутні періоди. Ці питання вирішуються в рамках здійснення фінансового аналізу діяльності підприємства. До сучасного моменту в практиці склалися достатньо стабільні підходи до фінансового аналізу та формування висновків і рекомендацій за його результатами[12].

Для визначення інтегрального показника фінансового стану підприємства доцільно застосовувати методи багатовимірної аналізу, які дозволяють за сукупністю індивідуальних показників отримати інтегральний показник оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання.

1. Згідно Порядку проведення оцінки фінансового стану бенефіціара, дискримінантна модель оцінки фінансового стану для хімічної промисловості має наступний вид [2]:

$$Z = 1,2 \cdot X_1 + 0,8 \cdot X_2 + 0,4 \cdot X_3 + 0,3 \cdot X_4 + 0,26 \cdot X_9 + 0,1 \cdot X_{10} - 2,3, \quad (2.1)$$

де X_1 - коефіцієнт покриття, у разі якщо коефіцієнт покриття менше одиниці, це означає, що короткострокові джерела фінансування використовуються не лише для покриття оборотних активів, а й для фінансування необоротних активів. Збереження такої ситуації протягом тривалого періоду своїм наслідком має неплатоспроможність підприємства

$$X_1 = \frac{\text{Поточні активи}}{\text{Поточні зобов'язання}} \quad (2.2)$$

X_2 - коефіцієнт фінансової незалежності, Коефіцієнт фінансової незалежності характеризує структуру капіталу підприємства, його незалежність від позичкових коштів. Чим більшим є значення цього коефіцієнта, тим більш фінансово незалежним є підприємство.

$$X_2 = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}} \quad (2.3)$$

X_3 - коефіцієнт оборотності капіталу, Коефіцієнт оборотності вкладеного капіталу визначає швидкість обертання капіталу, який інвестовано в підприємство. Чим більшим є значення цього коефіцієнта, тим ефективнішою є діяльність даного підприємства

$$X_3 = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Валюта балансу}} \quad (2.4)$$

X_4 - коефіцієнт рентабельності операційного продажу за грошовим потоком, цей коефіцієнт характеризує ефективність основної діяльності підприємства з точки зору генерування грошових потоків, які можна спрямувати на інвестування та погашення заборгованості. Він показує чистий грошовий потік від операційної діяльності, який припадає на одиницю виручки від реалізації та інших операційних доходів. Чим вищий показник, тим більша частина виручки від реалізації залишається в розпорядженні підприємства

$$X_4 = \frac{\text{Чистий грошовий потік від оперативної діяльності}}{\text{Чиста виручка від реалізації} + \text{інші операційні доходи}} \quad (2.5)$$

X_9 - коефіцієнт рентабельності власного капіталу, показує ефективність використання власного капіталу підприємства

$$X_9 = \frac{\text{Чистий прибуток} / \text{Збиток}}{\text{Власний капітал}} \quad (2.6)$$

X_{10} - коефіцієнт оборотності оборотних активів, Показує ефективність використання оборотних активів підприємства та швидкість їх обертання

$$X_{10} = \frac{\text{Чиста виручка від реалізації}}{\text{Середні залишки оборотних активів}} \quad (2.7)$$

Висновок про фінансовий стан підприємства робиться на основі економічної інтерпретації отриманих значень інтегрального показника (Z).

Якість фінансового стану підприємства оцінюється за такою шкалою (для підприємств хімічної промисловості України):

Z_1 - фінансовий стан підприємства є стійким

$$Z_1 > 0,82$$

Z_2 - зона невизначеності з позитивною динамікою

$$-1,24 < Z_2 < 0,82$$

Z_3 - зона невизначеності з негативною динамікою

$$-1,24 < Z_3 < 0,82$$

Z_4 - фінансовий стан підприємства є нестабільним і свідчить про наявність ознак загрози банкрутства

$$-2,24 < Z_4 < -1,24$$

Z_5 - незадовільний фінансовий стан, що має ознаки банкрутства або високого рівня загрози банкрутства підприємства

$$Z_5 < -2,24$$

При підготовці висновків про якість фінансового стану бенефіціара урахують значення інтегрального показника за останній аналізований період. У разі неможливості здійснення однозначних висновків на основі інтегрального показника за останній аналізований період вивчається динаміка інтегрального показника за попередні періоди[2].

2. Розрахунок оцінки фінансового стану підприємства за п'ятифакторною моделлю загрози банкрутства Альтмана відбувається наступним чином:

$$Z = 1,2K_1 + 1,4K_2 + 3,3K_3 + 0,6K_4 + K_5, \quad (2.8)$$

Де K_1 - оборотний капітал/сума активів;

K_2 - нерозподілений прибуток/сума активів;

K_3 - операційний прибуток/сума активів;

K_4 - ринкова вартість акцій/сума заборгованості;

K_5 - виручка/сума активів.

якщо $Z < 1,81$, то ймовірність банкрутства дуже велика;

якщо $1,81 < Z < 2,675$, то ймовірність банкрутства середня;

якщо $Z = 2,675$, то ймовірність банкрутства дорівнює 0,5;

якщо $2,675 < Z < 2,99$, то ймовірність банкрутства невелика;

якщо $Z > 2,99$, то ймовірність банкрутства незначна.

Z - коефіцієнт має загальний серйозний недолік - по суті його можна використати лише для відносно великих компаній, що котирують свої акції на біржах. Саме для таких компаній можна дістати об'єктивну ринкову оцінку власного капіталу[4]

Комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі інтегрального показника дає можливість провести моніторинг фінансової діяльності підприємства, виявити тенденції у динаміці його фінансового стану, а також створити умови для прийняття рішень з антикризового управління, зокрема управління фінансами. В отриманні такої інформації можуть бути зацікавлені не тільки керівники та власники, а й зовнішні користувачі, наприклад, при оці-

нці вартості підприємства або при аналізі підприємства як потенційного партнера по бізнесу, або для визначення його конкурентоспроможності.

Водночас, головною сферою застосування залишається внутрішня потреба підприємства постійно відстежувати економічні зміни і вплив управлінських рішень на фінансові результати та фінансовий стан підприємства. Запропоноване дослідження динаміки інтегрального показника фінансового стану підприємства дає можливість отримання досить повної та неупередженої інформації про такий стан та можливу динаміку цього показника у майбутньому. В цілому, це дозволяє підприємству уникнути багатьох випадків порушення фінансової безпеки своєї діяльності та контролювати процес її фінансового забезпечення[16].

2.2 Удосконалення інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства в контексті сучасної економіки

В умовах ринкової економіки обґрунтованість та дієвість управлінських рішень на мікро- та макрорівнях значною мірою залежить від результатів оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання, зміст якої виходить за межі обчислення окремих коефіцієнтів і передбачає вивчення комплексу показників, які відображають різні аспекти діяльності підприємства.

Першим етапом прийняття будь-якого управлінського рішення є аналіз відповідного напрямку діяльності підприємства. Результати аналізу діяльності є базою для прийняття рішень, тому вимоги до їх достовірності є надзвичайно високими. З переходом до ринкової економіки зростає значення фінансового аналізу та вимоги до універсальності, надійності, простоти та трудомісткості методик і показників, які використовуються в ході його проведення[21].

Відсутність універсального показника для комплексної оцінки фінансового стану хімічних підприємств України підвищує актуальність досліджень щодо його розробки.

Методики оцінки фінансового стану підприємства вітчизняних авторів мають ряд недоліків, а саме: не враховується галузева специфіка досліджуваних підприємств, відсутність достатньої інформації щодо оцінки вагових коефіцієнтів, суб'єктивність вибірки коефіцієнтів, які входять до оцінюваних моделей та методик, недостатнє та недосконале обґрунтування інтервалів для окремих фінансових коефіцієнтів, проблеми отримання та достовірності належної для розрахунків фінансової інформації.

Результатом дослідження є побудова практичної орієнтованої багатофакторної моделі, що дасть можливість оцінити фінансовий стан вітчизняних підприємств, з метою істотного зменшення дефіциту теоретико-методологічного забезпечення розвитку даного напрямку.

Як показує практика для розрахунку інтегрального показника оцінки фінансового стану може бути використана лінійна модель множинної регресії.

Лінійна модель множинної регресії має наступний вигляд:

$$Y = a + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_kX_k, \text{ де}$$

Y – залежна змінна;

X_1, X_2, \dots, X_k – незалежні змінні;

a – постійний член, що визначає прогнозоване значення Y , коли всі X -змінні дорівнюють нулю;

b_1, b_2, \dots, b_k – коефіцієнти регресії. Коефіцієнт регресії для кожної X -змінної визначає вплив цієї змінної на Y за умови, що всі інші X -змінні залишаються незмінними.

Постійний член і коефіцієнти регресії обчислюються методом найменших квадратів, який мінімізує суму квадратів залишків (відхилень спостережуваних значень Y від прогнозованих значень, обчислених по знайденому рівнянню множинної регресії). Коефіцієнт детермінації R^2 у разі множинної регресії вказує, який відсоток зміни Y пояснюється усіма X -змінними.

В якості залежної змінної найбільш доцільно використовувати коефіцієнт поточної ліквідності підприємства (коефіцієнт покриття Y). В якості незалежних змінних використовуються такі показники:

- X_1 коефіцієнт фінансової незалежності. Цей коефіцієнт характеризує частку власних коштів підприємства (власного капіталу) у загальній сумі коштів, авансованих в його діяльність.

- X_2 коефіцієнт оборотності капіталу. Коефіцієнт оборотності вкладеного капіталу визначає швидкість обертання капіталу, та ефективність його використання.

- X_3 коефіцієнт рентабельності операційного продажу за грошовим потоком. Цей коефіцієнт характеризує ефективність основної діяльності підприємства з точки зору генерування грошових потоків, які можна спрямувати на інвестування та погашення заборгованості. Він показує чистий грошовий потік від операційної діяльності, який припадає на одиницю виручки від реалізації та інших операційних доходів.

- X_4 коефіцієнт рентабельності власного капіталу. Рентабельність власного капіталу показує, який прибуток приносить кожна інвестована власниками капіталу грошова одиниця.

- X_5 коефіцієнт оборотності оборотних активів. За допомогою даного коефіцієнта оцінюється ефективність використання фірмою всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення.

В якості вихідних даних для формування моделі були використані показники роботи підприємств хімічної галузі, наведені в таблиці 2.1.

В результаті проведених розрахунків було отримано рівняння множинної регресії, яке має вигляд:

$$Y = 0,3755 + 0,6398X_1 + 0,7208X_2 + 4,6218X_3 - 1,3962X_4 - 0,0902X_5 \quad R^2 = 0,762 \quad (2.9)$$

(с.о.) (0,2119) (0,2684) (1,7852) (-1,9367) (-0,773)

Результати регресійного аналізу (а саме критерій Стюдента $t_{кр} = 2,447$ при $\alpha = 0,05$ та $n - m - 1 = 12 - 5 - 1 = 6$) отриманої моделі (2.9) показують, що на коефіцієнт покриття впливають не всі фактори, що досліджувалися:

Оскільки значущими є всі три коефіцієнти, то можна вважати, що отримана модель є адекватною.

Отримана модель свідчить про те, що:

- збільшення на 1% коефіцієнту фінансової незалежності веде до збільшення розміру коефіцієнту загальної ліквідності на 0,6929%
- збільшення на 1% коефіцієнту оборотності капіталу веде до збільшення розміру коефіцієнту загальної ліквідності на 0,3847%
- збільшення на 1% коефіцієнту рентабельності операційного продажу за грошовим потоком веде до збільшення розміру коефіцієнту загальної ліквідності на 1,54%

Таким чином, трифакторна модель є більш адекватна, параметри її є більш значущими, існує більш щільний зв'язок між факторними та результативним показником, а отже, ця модель буде більш точно оцінювати фінансовий стан підприємств хімічної галузі України.

Для використання у практиці фінансової оцінки формулу розрахунку інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємств хімічної промисловості можна представити у наступному вигляді:

$$Z = 0,5 + 0,6929 \cdot \frac{\phi.1 \text{ ряд.} 380}{\phi.1 \text{ ряд.} 640} + 0,3847 \cdot \frac{\phi.2 \text{ ряд.} 035}{\phi.1 \text{ ряд.} 640 (зр.3 + зр.4) / 2} + 1,54 \cdot \frac{\phi.3 \text{ ряд.} 070 - \text{ряд.} 130 - \text{ряд.} 140}{\phi.2 \text{ ряд.} 035 + \text{ряд.} 060 (зр.3)}, \quad (2.11)$$

де $\phi.1$ – форма №1 фінансової звітності «Баланс»

$\phi.2$ – форма №2 фінансової звітності «Звіт про фінансові результати»

$\phi.3$ – форма №3 фінансової звітності «Звіт про рух грошових коштів»

ряд. – рядок відповідного розділу форми фінансової звітності.

Запропонований інтегральний показник оцінює фінансовий стан підприємства. В ході дослідження було визначено шкалу для оцінки фінансового стану підприємства за результатами розрахунку інтегрального показника (таблиця 2.2)

Запропоновані в удосконаленій моделі нормативні значення коефіцієнтів можуть бути застосовані для оцінки фінансового стану підприємств хімічної

промисловості України в сучасних умовах, але з часом може виникнути проблема в необхідності їх удосконалення та коригування.

Таблиця 2.2 - Шкала значень інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства

Значення інтегрованого показника «Z»	Фінансовий стан підприємства
До 0,834	Критичний
0,835 - 1,139	Незадовільний
1,140 - 1,987	Нормальний
вище 1,988	Відмінний

В ході дослідження було проаналізовано точність результатів оцінки фінансового стану підприємства за нормативними методиками та удосконаленою моделлю інтегрального показника на прикладі підприємств хімічної галузі України. Результати такого аналізу наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Порівняльна характеристика нормативних методик та удосконаленої моделі оцінки фінансового стану підприємства

Назва підприємства	Нормативні методи		Запропонована модель інтегрального показника	Рівень фінансової спроможності (ФС)
	Українська методика оцінки фінансового стану хімічних підприємств	Модель оцінки банкрутства Е.Альтмана		
1	2	3	4	5
Алчевськкокс	стійкий фін. стан	середня ймов. банкр.	нормальний фін. стан	Відносна ФС
Дніпродзержинський КХЗ	стійкий фін. стан	нікчемна ймов. банкр.	відмінний фін. стан	Абсолютна ФС
ЕЛЕКТРОВАЖХІМПРОЕКТ	зона невизначеності (позитивна)	нікчемна ймов. банкр.	відмінний фін. стан	Абсолютна ФС
КОКСОХІМПРОЕКТ	стійкий фін. стан	нікчемна ймов. банкр.	нормальний фін. стан	Абсолютна ФС
КБ Коксохіммаш	зона невизначеності (негативна)	дуже велика ймов. банкр.	критичний фін. стан	Загрозливо-кризова ФС
Кремінський завод "Хімавтоматика"	нестабільний фін. стан	дуже велика ймов. банкр.	критичний фін. стан	Загрозливо-кризова ФС
НДІЕМАЛЬХІММАШ І НТ КОЛАН	стійкий фін. стан	невелика ймов. банкр.	нормальний фін. стан	Відносна ФС
Павлоградхіммаш	стійкий фін. стан	нікчемна ймов. банкр.	відмінний фін. стан	Абсолютна ФС

Продовження таблиці 2.3

1	2	3	4	5
Сніжнянський завод хімічного машинобудування	стійкий фін. стан	нікчемна ймов. банкр.	відмінний фін. стан	Абсолютна ФС
Северодонецький НДІХІММАШ	зона невизначеності (негативна)	дуже велика ймов. банкр.	нормальний фін. стан	Критична ФС
Укрхімпроект	стійкий фін. стан	нікчемна ймов. банкр.	відмінний фін. стан	Абсолютна ФС
ХФЗ "Червона зірка	незадовільний фін.стан	дуже велика ймов. банкр.	критичний фін. стан	Загрозливо-кризова ФС

Для більш точного порівняння фінансового стану різних підприємств хімічної галузі України, необхідно проводити аналіз за більшої кількості нормативних методик оцінки фінансового стану підприємства.

Розглянемо можливі рівні фінансової спроможності та їх характеристики:

– *Абсолютна ФС.* Підприємство знаходиться у стані абсолютної рівноваги за всіма складовим у відповідності з усіма критеріями оцінки. Підприємство має великий виробничий потенціал. Техніко-економічні показники виробництва не є нижчими середньогалузевих.

– *Відносна ФС.* Підприємство успішне функціонує в бізнесі. Іноді виникають труднощі, але вони швидко долаються, тому що працюють механізми адаптації. Технічна і технологічна спроможності – задовільні. Ефективність застосування техніки і технології – середньостатистична.

– *Критична ФС.* Наявність хронічних порушень найважливіших параметрів усіх функціональних складових. Наявні проблеми з технічною і технологічною спроможністю підприємства. Ефективність застосування техніки і технології – нижча за середньостатистичну.

– *Загрозливо-кризова ФС.* Наявність хронічних порушень параметрів усіх функціональних складових. Відсутність можливості зміни ситуації на краще. Технічна і технологічна неспроможність підприємства, а саме: застаріле обладнання, технологія, відсутність можливості їх відновлення [3].

Аналізуючи отримане порівняння даних за 12 підприємствами хімічної галузі України, видно, що за запропонованою удосконаленою моделлю інтегрального показника оцінки фінансового стану підприємства не зовсім правильно оцінено фінансовий стан - трьох підприємств, за українською методикою оцінки фінансового стану хімічних підприємств – одного підприємства, та за моделлю Е.Альтмана, також похибка по одному підприємству.

За порівняльний критерій було використано рівень фінансової спроможності оцінюваних підприємств. Він є співрозмірним критерієм за обсягом елементів множини його вихідних параметрів. Але, все ж таки, не зважаючи на певні розбіжності в оцінці фінансового стану підприємств за різними існуючими або запропонованою методикою, результати є ідентичними. Це свідчить про адекватність даних моделей. На відміну від існуючих методик, запропонована удосконалена модель інтегрального показника оцінки фінансового стану дозволяє здійснювати більш поглиблений аналіз, прискорювати процес оцінки фінансового стану, зменшувати його ризик та підвищувати ефективність оцінки фінансового стану підприємства.

ВИСНОВКИ

У роботі проведено теоретичне узагальнення науково-методичних підходів до визначення та оцінки фінансового стану підприємств.

На основі узагальнення та аналізу праць вітчизняних та зарубіжних фахівців з питань оцінки фінансового стану можна зробити висновок, що *фінансовий стан* – це складна, інтегрована за багатьма показниками характеристика діяльності підприємства в певному періоді, що відображає ступінь забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, раціональності їх розміщення, забезпеченості власними оборотними коштами для своєчасного проведення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями та здійснення ефективної господарської діяльності в майбутньому.

До завдань, що вирішуються в процесі оцінювання фінансового стану, слід віднести дослідження показників, отриманих в результаті його аналізу, з точки зору відповідності їх фактичних значень нормальним для даного підприємства рівням, ідентифікацію факторів, що вплинули на величину показника, визначення необхідної його величини на перспективу та способів її досягнення.

Наслідком розбіжностей у системах бухгалтерського обліку та порядку складання форм фінансової звітності в країнах з ринковою економікою є неможливість проведення порівняльного аналізу за результатами оцінки фінансового стану підприємств різних країн. Отже, виникає необхідність уніфікації інформаційного забезпечення аналізу фінансового стану на міжнародному рівні.

Система методологічних компонентів оцінки фінансового стану підприємств складається з визначення поняття фінансового стану й принципів формування підходу до конструювання його якісної моделі, систематизації кола управлінських завдань оцінки, вибору методу аналізу моделі та конструкції оцінювання, формулювання підходів до специфікації моделі й розробки її інструментальних характеристик. Особливості управлінських задач, у яких використовуються результати аналізу, обумовлюють вибір методу аналізу моделі та конструкції його оцінювання. Формулювання підходів до специфікації моделі у термінах фі-

нансових показників обумовлює загальну конструкцію моделі та принципи отримання результату. Фактично йдеться про три підходи: представлення результатів аналізу як значень переліку певних фінансових коефіцієнтів з подальшою інтерпретацією; об'єднання результату у формі інтегрального показника та оцінку в термінах дискретних інтервалів.

Удосконалено методику оцінки фінансового стану підприємств хімічної промисловості, яка на основі запропонованої системи показників з урахуванням значимості кожного з них і подальшим розрахунком інтегральної оцінки.

Виведено три факторну удосконалену модель оцінки фінансового стану підприємств хімічної галузі України за допомогою лінійної множинної регресії. Модель передбачає використання інтегрованого Z -показника, який складається з найбільш вагомих коефіцієнтів оцінювання фінансового стану підприємств хімічної галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій: Наказ агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій № 22 від 23 лютого 1998 р.
2. Порядок проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій: Затверджене Наказом Міністерства фінансів України 01.04.2003. № 247. [Електронний ресурс] / Режим доступу до документу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0315-03>
3. Агапцов С. А. Финансовый менеджмент / Агапцов С. А., Мордвинцев А. И., Фомин П. А., Шаховская Л. С. — М. : Высшая школа, 2007. — 314 с.
4. Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика/ Базілінська О.Я. - К.:Центр учбової літератури, 2009.-328 с.
5. Бойчик І. М. Економіка підприємств / І. М. Бойчик, П. С. Харів, М. І. Хопчан. — Л.: Сполох, 2005. — 211 с.
6. Бородкин К.В., Преображенский Б.Г. Анализ инструментария финансовой диагностики.//Финансы.-2004.-№3.-с.65-66
7. Гончаров А. Б. Фінансовий менеджмент / А. Б. Гончаров. — Х. : ВД «ІНЖЕК», 2005. — 240 с.
8. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз / К. В. Ізмайлова. — К. : МАУП, 2004. — 152 с.
9. Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємства/ Коробов М.Я. – К.: Знання. – 2000. , с.354
10. Лігоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методичні засади та практичний інструментарій.- К., 2000.-390 с.
11. Обущак Т.А. Сутність фінансового стану підприємства/ Обущак Т.А. // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №9 (75). – С. 92-100

12. Маляр Ю.М., Рубан Т.Є. Удосконалення оцінки фінансового стану підприємства на основі використання інтегрального показника[Електронний ресурс]/ Маляр Ю.М., Рубан Т.Є.// Наукові праці ДонНТУ.- Режим доступу: http://library.donntu.edu.ua/fem/vip82/82_26.pdf
13. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности/ Савицкая Г.В. – М.:ИНФРА-М. – 2003., с. 169
14. Сметанюк О.А. Алгоритм визначення антикризових заходів на основі результатів діагностики фінансового стану підприємства / Вісник СумДУ. Серія економіка.-2007.-№1.-с.163-168
15. Стратегия и тактика антикризисного управления фирмой / Градов А.П., Кузин Б.И., Федотов А.В., Слабиков Г.В., Соколицын А.С./ А.П.Градов (ред.), Б.И.Кузин(ред.).-СПб.:Специальная литература, 1996.-510 с.
16. Лощина, Л. В. Інтегральний показник фінансового стану підприємства в аспекті антикризових заходів [Текст] / Л. В. Лощина // Розвиток наукових досліджень 2010 : матеріали шостої міжнародної науково-практичної конференції (22-24 листопада 2010 р.). - Полтава, 2010. - Т. 12. - С. 148-150.
17. Тарасенко Н.В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства/ Тарасенко Н.В. - 2-ге вид., стер. - К.: Алерта, 2003. - 485 с.
18. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві: Монографія.-К.:КНЕУ, 2004.-268 с.
19. Фінанси підприємств: Підручник / Керівник авт. кол. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. 3-тє вид., перероб. та доп. — К.: КНЕУ, 2001. — 460 с., іл.
20. Шеремет А.Д. Методика фінансового аналізу/ Шеремет А.Д., Сайфулин Р.С., Негашев Е.В..– М.:ИНФА. – 2001., с.208
21. Бабина О.Є. Інтегральний показник оцінки фінансового стану підприємств транспортної галузі[Електронний ресурс]/ Бабина О.Є.// Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vodt/2009_10/12_Integralnyi_pokaznyk_o_cinky_.pdf

22. Круць А.В., Гут Л.В., Різноманітність підходів до визначення сутності фінансового стану підприємства [Режим доступу]// <http://www.pdaa.com.ua/np/pdf/12.pdf>
23. Некрасова А.В., Лановлюк В.Б. «Сутність оцінки фінансового стану підприємства та завдання його аналізу» [Режим доступу]// http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_4/Lanoluk_409.htm
24. Руда Р. В. «Оцінка фінансового стану підприємства: сутність та необхідність» [Режим доступу] // http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vbumb/2010_1/12.pdf
25. Тютюнник С.В., Бокарева І.В. «Сутність характеристики фінансового стану підприємства» [Режим доступу]// <http://intkonf.org/kand-ekon-nauk-tyutyunnik-sv-bokareva-iv-sutnisni-harakteristiki-finansovogo-stanu-pidpriemstva/>